

- Виноградов В. В. О теории поэтической речи. Вопросы языкознания. М. 1962. №2. С.14.
Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика. М., 1963. 252 с.
Выготский Л. С. Психология искусства. М., 1968. 380 с.
Гарбовский Н. К. Теория перевода : учебник. М.: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 544 с.
Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. М. : Наука, 1975. 232 с.
Лотман Ю. М. Лекции по структурной поэтике. Ю. М. Лотман и тартуско-московская семиотическая школа М. : Гнозис, 1994. 547 с.
Мейлах Б. С. Художественное восприятие как научная проблема. *Художественное восприятие*. М. : Наука, 1971. С. 10-29.
Рунин Б. М. Информация и художественное восприятие. *Художественное восприятие*. М. : Наука, 1971. С. 130.
Салямон А. С. Элементы физиологии и художественное восприятие. *Художественное восприятие*. М. : Наука, 1971. С. 113.
Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : уч. пособие. М. : МГУ, 2004. 350 с.
Харцьев В. И. Основы поэтики Потебни. *Вопросы теории и психологии творчества*. Харьков, 1910. Т. II. С.83-85.
Храпченко М. Б. Время и жизнь литературных произведений. *Художественное восприятие*. М. : Наука, 1971. С. 41.
Чередниченко А. И., Бех П. А. Лингвистические проблемы воссоздания образа в поэтическом тексте. Киев : КГУ. 1980. 67 с.
Шама И. Н. Перевод – искусство понимать... Запорожье : Просвита, 2005. 236 с.
Якобсон П. М. Психология и художественное восприятие. *Художественное восприятие*. М. : Наука, 1971. С. 76-77.

(Матеріал надійшов до редакції 24.12.18. Прийнято до друку 5.02.19)

УДК: 811.11'42

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-76-02>

БОНДАРЕНКО Я. О.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЖА В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Р. ГЕЛБРЕЙТА «КАР'ЄРА ЛИХОДІЯ»)

У статті розглядається вербалізація когнітивної діяльності персонажа в романі Р. Гелбрейта «Кар'єра лиходія». Аналізується когнітивна взаємодія злочинця і детектива. Визначаються основні засоби і фокуси вербалізації персонажної когнітивної діяльності в романі.

Ключові слова: когнітивна діяльність, мовна особистість, персональний дискурс, концептуальна картина світу, категоризація, Я-концепція, інсайт.

Bondarenko Ya. O. Verbalization of the Personage's Cognitive Activity in Fictional Discourse (A Study of R. Galbraith's Novel 'Career of Evil'). The article deals with verbalization of personage cognitive activity in R. Galbraith's novel 'Career of Evil'. The analysis conducted is focused on discourse of two characters – the protagonist Cormoran Strike, a private detective, and his antagonist, a serial killer and an avenger, whose identity Strike has to reveal.

The research is based primarily on the method of conceptual analysis.

The criminal's pathological conceptual model of the world is analyzed in the paper. Within it such key concepts are singled out as REVENGE, DEATH and KILLING. Another conceptual reflection of the criminal's psychopathology is realized in the novel by means of such conceptual metaphors: POWER IS POSSESSION, KILLING IS INTIMACY, A WOMAN IS A PLAYTHING, KILLING IS AN ART, KILLING IS A GAME. The criminal's unrealistic, abnormally positive self-concept distorts his entire conceptual system and interferes with the processes of categorization and conceptualization. It also provokes magical thinking. The character's obsession with the concept of REVENGE motivates him to enter into a twisted psychological game with the detective.

The cognitive activity of the detective, on the other hand, is focused on identifying the killer. A detailed analysis of the crime allows him to build a psychological profile of the criminal and narrow down the circle of suspects. At the same time, he is put off track by the criminal who is expertly using details of Strike's personal life, in particular, a personally significant precedent text, to confuse him, which provokes cognitive dissonance in Strike. However, one little detail overlooked by the criminal, as well as a random interplay of associations eventually lead to his insight into the killer's identity and allow him to solve the case.

The research shows that the main means of verbalizing personage cognitive activity in R. Galbraith's novel 'Career of Evil' are conceptual metaphors and evaluative vocabulary, whereas the main focuses of verbalizing personage cognitive activity are metacognitive utterances, cognitive dissonance and insight.

Key words: cognitive activity, language personality, personage discourse, conceptual model of the world, categorization, self-concept, insight.

Сучасна когнітивно-дискурсивна лінгвістична парадигма обумовлює інтерес дослідників до когнітивних аспектів мови, мовлення та дискурсу [див., напр., Мацьків 2008; Язык и мысль 2015]. Продовжується аналіз процесів концептуалізації і категоризації,

різноманітних концептів, а також окремих концептосфер [Жигоренко 2011; Канова 2012; Мацьків 2008; Медведева, Опарин 2012]. З іншого боку, вербалізація когнітивної діяльності мовної особистості в дискурсі залишається малодослідженою. **Актуальність** такого дослідження вбачається у вивченні складних, багатовимірних кореляцій між мовою, мисленням і свідомістю.

У попередніх публікаціях вербалізація когнітивної діяльності в дискурсі розглядалася на матеріалі кінотекстів, оскільки їхня жанрова специфіка обумовлює більшу динамічність когнітивної діяльності кіногероїв [Бондаренко 2012; Бондаренко 2013; Бондаренко 2014]. Проте, не менш цікавим видається дослідити вербалізацію когнітивної діяльності персонажа в художньому дискурсі.

Отже, **об'єктом** дослідження є вербалізація персонажної когнітивної діяльності в романі Р. Гелбрейта «Кар'єра лиходія», **предметом** – засоби і фокуси вербалізації когнітивної діяльності в персонажному дискурсі.

Мета дослідження – виявити мовні засоби й фокуси вербалізації когнітивної діяльності в персонажному дискурсі роману Р. Гелбрейта «Кар'єра лиходія», й проаналізувати динаміку когнітивної взаємодії злочинця та детектива. Основними **завданнями** дослідження є вибір ключових для мети дослідження персонажів, виявлення маркерів когнітивної діяльності в дискурсі, аналіз концептуальної системи героїв, їхніх оцінних і метакогнітивних висловлювань, визначення фокусів вербалізації когнітивної діяльності в персонажному дискурсі.

Роман Р. Гелбрейта «Кар'єра лиходія» надає цікавий матеріал для дослідження вербалізації персонажної когнітивної діяльності, оскільки належить до жанру психологічного детектива. Цей роман є третьою книгою в тетралогії Р. Гелбрейта (один з творчих псевдонімів Дж. Роулінг), головним героєм якої є приватний детектив Корморан Страйк.

Матеріалом для аналізу слугує дискурс Корморана Стайка та його антагоніста – злочинця, який вирішив поквитатися з ним у нестандартний спосіб. Основним джерелом ілюстративного матеріалу слугує внутрішня мова зазначених персонажів.

Вже з перших сторінок роману читач занурюється у патологічну концептуальну картину світу анонімного злочинця:

Colors seemed brighter this morning, the world a lovelier place. He felt serene and uplifted, as though he absorbed her, as though her life had been transfused into him. They belonged to you once you had killed them: it was a possession way beyond sex. Even to know how they looked at the moment of death was an intimacy way past anything two living bodies could experience (Career, 1); *Women were so pretty, mean, dirty and small. Sulky bitches, the lot of them, expecting men to keep them happy. Only when they lay dead and empty in front of you did they become purified, mysterious and even wonderful. They were entirely yours then, unable to argue or struggle or leave, yours to do with whatever you liked. The other one's corpse had been heavy and floppy yesterday after he had drained it of blood: his life-sized plaything, his toy* (Career, 3)

У наведених уривках, стрижнем яких є збочені концептуальні метафори ВБИВСТВО Є ВОЛОДІННЯМ, ВБИВСТВО Є БЛИЗКІСТЮ, ЖІНКА Є ІГРАШКОЮ, привертає увагу різкий контраст концептів СМЕРТЬ (лексеми *death, dead, corpse*) і ВБИВСТВО (лексема *had killed*, словосполучення *had drained it of blood*) з позитивними емоціями – лексеми *serene, uplifted* та позитивно-оцінними прикметниками – *brighter, lovelier, purified, mysterious, wonderful*. Стає зрозумілим, що через психопатологію персонажа ці концепти є позитивно-оцінними в його спотвореній ціннісній картині світу.

Інший уривок вербалізує схожі спотворені концептуальні метафори ВБИВСТВО Є МИСТЕЦТВОМ, ВБИВСТВО Є ГРОЮ:

The very first time he'd killed had been like that: a simple question of seizing the moment. He remembered it in snapshots, like a slideshow, because it had been thrilling and new. That was

before he had honed it to an art, before he had started playing it like the game it was (Career, 153).

Ключовим гіпертрофованим концептом у патологічній картині світу вбивці є концепт ПОМСТА:

A father and his son were holding tight to the pole beside the bus doors. An explosion of anger in the pit of his stomach: he should have had a son. Or rather, he should still have had a son. He pictured the boy standing beside him, looking up at him, hero-worshipping him – but his son was long gone, which was entirely due to a man called Cormoran Strike.

He was going to have revenge on Cormoran Strike. He was going to wreak havoc upon him (Career, 4).

У наведеному уривку концепт ПОМСТА виражається через ідіоматичні звороти *to have revenge* і *to wreak havoc*. Уривок також показує спотворення концепту БАТЬКО через імпліковану концептуальну метафору БАТЬКО – ЦЕ ГЕРОЙ (лексема *hero-worshipping*). Інтенсивна негативна емоційна реакція персонажа (метафора *An explosion of anger in the pit of his stomach*) на позитивний стимул – батько з сином – також відбиває його психопатологію.

Центральність концепту ПОМСТА в концептуальній картині світу персонажа доводить розмаїття лексичних засобів його вербалізації:

His ambition to be avenged on Strike – permanently, brutally avenged – had grown in him until it became the central ambition of his life. He had always been this way. If someone crossed him they were marked and at some point, whenever opportunity presented itself, even if it took years, they would get theirs. Cormoran Strike had done him more harm than any other human being ever, and he was going to pay a just price (Career, 45); *He had lost track of Strike for several years and then an explosion of publicity had revealed the bastard: celebrated, heroic. This was the status he had always wanted, had craved. [...] He intended to inflict as much pain on Cormoran Strike as was – not humanly possible, because he knew himself to be something more than human – as was superhumanly possible. It would go way beyond a knife in the ribs in the dark. No, Strike's punishment was going to be slower and stranger, frightening, tortuous and finally devastating* (Career, 45).

У поданих вище прикладах концепт ПОМСТА вербалізується через низку ідіоматичних зворотів – *to be avenged on, they were marked, they would get theirs, to pay a just price, to inflict as much pain*. Лексеми *just* і *punishment* вербалізують пов'язані з концептом ПОМСТА спотворені концепти СПРАВЕДЛИВІСТЬ і ПОКАРАННЯ.

Лексема *superhumanly* відбиває спотворену Я-концепцію персонажа. Аналіз показує, що в його патологічній картині світу гіпертрофовано-позитивний образ власного я різко контрастує з негативним образом інших і світу навколо:

This knowledge enabled him to read today's Metro without the slightest trace of fear; to feel only pride and satisfaction at the hysterical accounts of the severed leg, to savour the whiff of fear and confusion that rose from each story, the bleating incomprehension of the sheep-like masses who scent a wolf (Career, 45-46); *He said nothing. He was tired of playing along. People were brain dead if they fell for this kind of crap, but he had long since realized that other people were brain dead* (Career, 154); *Violence and rejection, that was what family meant to him. At the same time, home was where he learnt to survive, to box clever. He had always known that he was superior, even when he'd been cowering under the kitchen table as a child. Yes, even then he'd known that he was made of better stuff than the bastard coming at him with his big fist and his clenched face...* (Career, 155); *Sometimes the whole world seemed like it was out to get him, to stop him doing things he wanted, to keep him down. He fucking hated this feeling that his omnipotence was seeping away, that people and circumstances were hemming him in, reducing him to just another thwarted, seething mortal. Somebody was going to pay for it* (Career, 338).

У наведених прикладах Я-концепція персонажа вербалізується через лексеми *superior*, *omnipotence*, словосполучення *learnt to survive*, *to box clever*, *made of better stuff*. Метафора *other people were brain dead* та описовий негативно-оцінний конструкт *thwarted*, *seething mortal* виражає презирливу оцінку персонажем розумових здібностей та можливостей інших, а негативно-оцінні лексеми *violence*, *rejection*, *hem in*, *reduce*, а також метафора *the whole world seemed like it was out to get him*, *to stop him doing things he wanted*, *to keep him down* вербалізують ворожість світу навколо. Протиставлення себе і інших виражається також через контрастні метафоричні образи вовка і овець – *the bleating incomprehension of the sheep-like masses who scent a wolf*.

Цікаво, що роздута Я-концепція злочинця може провокувати магічне мислення:

It had seemed like providence, her mentioning this club so very close to his flat; he had thought it meant a return of his godlike status, the universe arranging itself once more for his benefit, but that feeling of invincibility had been fleeting and most entirely dispelled by the argument with It (Career, 554)

У цьому уривку злочинець помилково інтерпретує підозріло сприятливий для нього збіг обставин як підтвердження свого особливого, божественного статусу – *a return of his godlike status*, коли сам весь світ неначе підлаштовується під нього – лексема *providence*, метафора *the universe arranging itself once more for his benefit*. Проте, суперечка із співмешканкою швидко розвіює магію – лексема *dispelled*.

Поданий вище аналіз концептуальної картини світу злочинця обумовлює вибір ним способу помсти своєму головному ворогу – детективу Корморану Страйку. Він не просто намагається підставити його через вбивства жінок, він вступає з ним у складну психологічну гру і таким чином змушує його розширити коло підозрюваних. Зокрема, він супроводжує свою першу жакливу посилку секретарці Корморана запискою-цитатою із пісні добре відомого і особистісно значущого для Страйка музичного гурту:

'This note was in the package. It would be good to know whether it means anything to Miss Ellacott.'

Wardle took the polythene-covered note and scanned it, frowning.

'It's gibberish,' he said, then read aloud: "A harvest of limbs, of arms and legs, of necks—"

"—That turn like swans," interrupted Strike, who was leaning against the cooker and too far away to read the note, "as if inclined to gasp or pray."

The other three stared at him.

'They're lyrics,' said Strike. Robin did not like the expression on his face. She could tell that the words meant something to him, something bad. With what looked like an effort, he elucidated: 'From the last verse of "Mistress of the Salmon Salt". By Blue Öyster Cult.' (Career, 17).

У наведеному вище діалозі поліцейський сприймає слова в записці як нісенітницю – лексема *gibberish*, у той час як Страйк виявляє здатність продовжити цитату напам'ять. Лише він з присутніх добре знайомий з творчістю відомого гурту сімдесятих *Blue Öyster Cult* і він відразу розуміє, що посилка і записка призначені саме для нього, а не для його секретарки. Використовуючи цей прецедентний текст, злочинець одночасно дає Страйку першу зачіпку і заплує його, оскільки в приватному житті детектива був інший персонаж, добре знайомий з творчістю цього гурту.

Саме тому у відповідь на запитання поліцейського, чи знає він автора записки, першою асоціацією була цитата саме цього персонажа – *A low voice said, She wanted to die. She was the quicklime girl*, що читач розуміє лише ретроспективно:

'Do you think you know who sent this?'

Strike hesitated. As the other three watched him, a confused series of images and memories passed rapidly through the detective's mind. A low voice said, She wanted to die. She was the quicklime girl. The thin leg of a twelve-year-old girl, scarred with silvery criss-crossing lines. A pair of small dark eyes like a ferret's, narrowed in loathing. The tattoo of a yellow rose.

And then – lagging behind the other memories, puffing into view, although it might have been another man’s first thought – he remembered a charge sheet that made mention of a penis cut from a corpse and mailed to a police informer (Career, 17).

Наведений уривок вербалізує напружену когнітивну діяльність детектива у формі потоку образних асоціацій, породжених стимулом-запитанням поліцейського. Вербальними маркерами когнітивної діяльності персонажа виступають лексеми *images, memories, thought, remember*, а також метафори когнітивної діяльності *passed rapidly through the detective’s mind, lagging behind the other memories, puffing into view*.

Пізніше читач розуміє, що у цьому уривку Страйк виділяє відразу чотирьох підозрюваних, хоча четвертого він вважає малоімовірним, і його когнітивна діяльність розгортається навколо детального аналізу злочину, побудови психологічного профілю можливого злочинця і звуження кола підозрюваних.

При цьому важливим фокусом когнітивної діяльності детектива є процеси оцінки, узагальнення і категоризації, коли на підставі зовнішніх ознак злочину він намагається зрозуміти характер і психотип злочинця:

The whole thing had been so organized, so careful, so neat – and that was what unnerved him, not the leg itself, nasty object though it was. What appalled him was the careful, meticulous, almost clinical modus operandi (Career, 30-31).

Уривок показує, що детектив більше вражений не зовнішнім характером злочину – відрізаною жіночою ногою, надісланою в посилці, – а організованістю, ретельністю й охайністю злочинця – оцінні лексеми *organized, careful, neat, meticulous, clinical*. Негативно-оцінні лексеми *unnerved* та *appalled* є маркерами напівсвідомого когнітивного дисонансу Страйка. Аналіз показує, що цей дисонанс Страйк відчуватиме майже постійно, спантеличений хитрістю злочинця і його глибоким знанням біографії і психології свого супротивника, зокрема, його ненависті по відношенню до вітчима і покладання на нього провини у смерті матері:

You’re a fucking idiot, Strike told himself angrily as he scanned the Tube map, trying to work out how many changes he would have to make to get to Nick and Ilsa’s. Whitaker never sent the leg. You’re just looking for an excuse to get at him.

The sender of that leg was organized, calculating and efficient; the Whittaker he had known nearly two decades previously had been chaotic, hot-headed and volatile.

And yet...

You’ll get yours...

She was the quicklime girl... (Career, 72).

У наведеному вище інтроспективному уривку Страйк сварить себе за те, що продовжує підозрювати у скоєнні злочину свого вітчима Вітакера (емфатичний негативно-оцінний конструкт *a fucking idiot*, автоадресований акузатив *You’re just looking for an excuse to get at him*), незважаючи на те, що його психологічний профіль – оцінні лексеми *chaotic, hot-headed, volatile* – є діаметрально протилежним побудованому Страйком профілю злочинця – оцінні лексеми *organized, calculating, efficient*. Проте, кінець уривку доводить, що самокритика Страйка поки що безсила.

Цей уривок є прикладом метакогнітивного висловлювання – важливим фокусом вербалізації когнітивної діяльності персонажа в дискурсі. Метакогнітивні висловлювання дозволяють відстежувати й аналізувати власну когнітивну діяльність:

Strike could not tell whether he was being paranoid or not in continuing to worry that the body belonged to Brittany Brockbank. Why had the name Kelsey been used on the first letter to him? Why did the head look so young, still smooth with puppy fat? (Career, 194); For nearly an hour Strike continued to prowling the area, probing into dark doors and basement cavities. He knew this was almost certainly a fool’s errand, but if – if – they had been followed by the man who had

sent the leg, he was clearly a reckless bastard who might not have been scared away from Robin's vicinity by Strike's ungainly pursuit (Career, 173).

Ключовими лексичними елементами наведених вище метакогнітивних висловлювань є негативно-оцінна лексема *paranoid* і негативно-оцінна ідіома *a fool's errand*.

Апофеозом вербалізації когнітивної діяльності персонажа-детектива є інсайт, коли раптова предметна асоціація дозволяє йому зрозуміти фатальну помилку злочинця і нарешті визначити його особу:

Strike walked on a few paces and then, quite suddenly, stopped dead in the middle of the pavement, staring as though transfixed by something invisible hanging in the cold air in front of him. A chilly breeze tickled his face as he stood there, completely indifferent to his surroundings, his focus entirely inward.

Daffodils... lily of the valley... flowers out of season.

Then the sound of the mother's voice echoed through the night again – 'Ricky, no!' – and caused a sudden explosive chain reaction in Strike's brain, lighting a landing strip for a theory that he knew, with the certainty of a prophet, would lead to the killer. As the steel joists of a building are revealed as it burns, so Strike saw in this flash of inspiration the skeletons of the killer's plan, recognizing those crucial flaws that he had missed – that everyone had missed – but which might, at last, be the means by which the murderer and his macabre schemes could be brought down (Career, 498).

У наведеному уривку інсайт вербалізується через низку метафор – *stopped dead, as though transfixed by something invisible hanging in the cold air in front of him, his focus entirely inward, caused a sudden explosive chain reaction in Strike's brain, lighting a landing strip for a theory, this flash of inspiration*. Метафора інсайту вербалізується також через лексеми *stare, invisible, reveal, saw, flash*.

Варто зазначити, що читач розуміє сутність здогадки Страйка не відразу, оскільки вона відбулася у два кроки. Спочатку нарциси у руках дитини нагадали Страйку нещодавню репліку знайомої жінки про конвалії, для яких зараз не сезон:

'... let her know as soon as possible, because lily of the valley is out of season, so if you want it, it'll be a special order.' (Career, 494).

Потім детектив згадав фотографію, яка підтверджувала алібі одного з підозрюваних, на якій квітнув миколайчик приморський (*sea holly*).

Чітке пояснення своєї здогадки Страйк надає лише значно пізніше, коли злочинця було піймано, у відповідь на запитання колеги:

'How did you realize they weren't there that weekend?' asked Wardle curiously. 'They had photos and everything... how did you know they weren't on the stag the week she died?'

'Oh,' said Strike. 'Sea holly.'

'What?'

'Sea holly,' repeated Strike. 'Sea holly isn't in bloom in April. Summer and autumn – I spent half my childhood in Cornwall. The picture of Laing and Ritchie on the beach... there was sea holly. I should've realized then... but I kept getting sidetracked.' (Career, 568).

Результати дослідження. Таким чином, основними засобами вербалізації персонажної когнітивної діяльності в аналізованому романі є оцінна лексика і метафори, а фокусами її вербалізації – метакогнітивні висловлювання, когнітивний дисонанс і інсайт. **Перспективами** подальшого дослідження є аналіз співвідношення виявів різних типів мислення в художньому дискурсі, а також більш детальний аналіз емотивних маркерів когнітивної діяльності в персонажному дискурсі.

Література

- Бондаренко Я. О. Вербалізація когнітивної діяльності в кінодіалозі (на матеріалі американського телесеріалу «Мислити як злочинець»). *Наукові записки*. Серія «Філологічні науки». Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2012. Кн. 1. С. 92–95.
- Бондаренко Я. О. Вербалізація когнітивного дисонансу в сучасних американських кінотекстах. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 147–153.

Бондаренко Я. О. Инсайт как форма проявления когнитивной деятельности языковой личности в современных англоязычных кинотекстах. *Когнитивные исследования языка : сб. науч. тр.* Москва : Ин-т языкознания РАН, 2014. Вып. XVI : Языковое сознание и когнитивное моделирование. С. 337–344.

Жигоренко І. Ю. Концепт «коханья» в сучасному німецькомовному й українському художньому тексті: лінгвокогнітивні та функціональні особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 – загальне мовознавство. Миколаїв, 2011. 266 с.

Канова Л. П. Концепт «УСПИХ» в англійській та українській мовних картинах світу. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Памяті академіка Леоніда Булаховського : зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип. 17. С. 60–65.

Мацьків П. П. Концептосфера Бог в українській мовній картині світу : біблійний, фольклорний, словниково-діахронний дискурс : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2008. 31 с.

Медведева Т. С., Опарин, М. В., Медведева Д. И. Ключевые концепты немецкой лингвокультуры : монография. 2-е изд. стер. Москва : ФЛИНТА, 2012. 161 с.

Язык и мысль : современная когнитивная лингвистика / Сост. А. А. Кибрик, Н. Д. Кошелев. Москва : Языки славянской культуры, 2015. 848 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

Galbraith R. *Career of Evil*. London : Sphere, 2018. 580 p.

(Матеріал надійшов до редакції 20.03.19. Прийнято до друку 15.04.19)

УДК: 811.112.2'38:394.25

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-76-03>

ВАПРОВ С. Ю.

(Запорізький національний університет)

КАРНАВАЛЬНА СТИЛІСТИКА НІМЕЦЬКОМОВНОГО ТВАРИННОГО ЕПОСУ (НА МАТЕРІАЛІ АНІМАЛІСТИЧНОЇ КАЗКИ ПРО ЛИСА РЕЙНЕКЕ)

Стаття торкається стилістичних особливостей анімалістичної казки та її карнавальних витоків. Детально аналізується поняття карнавал як «сміхова культура» та її зв'язок з тваринним епосом, визначаються мовні характеристики анімалістичної казки. Розглянуто роботи сучасних філологів В.Я. Проппа, С.Д. Карпенко, Н. Дусіна, що займалися дослідженням карнавального дискурсу, визначено підходи до вивчення карнавальної естетики фольклорних творів. Вказується, що Н.В. Дусіна та В. Г. Пожидаєва акцентують увагу на трансформованих мотивах та образах римського карнавалу. Вчені підкреслюють, що розуміння карнавалу змінюється залежно від епохи, літературних традицій, індивідуально-авторської концепції. Н. Жлуктенко аналізує анімалістичний епос Річарда Адамса, в якому ключовою проблемою є дихотомія природного і людського.

В статті охарактеризовано основні стилістичні параметри карнавального дискурсу, а саме порушення бінарних опозицій, викручена логіка, алогічність, яка подекуди переходить в абсурдність карнавального мовлення, поширюються на мову анімалістичної казки.

Домінуючими в казці є референційні сфери «ландшафт», «тіло», «їжа». На карнавальне дійство вказують назви персонажів, які містять у своїй морфемній структурі словотворчі форманти, що характеризують незграбність одних персонажів та карнавальне свавілля інших.

Специфіка стилістичної організації анімалістичної казки визначається особливостями використання в текстах даного типу портретної лексики, орієнтованої на створення комічної амбівалентності й ефекту ошуканого очікування. На лексичному рівні цьому сприяють фонетико-орфографічні каламбури, численні епітети, порівняння, метафори, перифрази, евфемізми, гіперболи та антигеми. Чергування фамільярно-площадкового та високого мовленнєвого реєстрів належить до основних елементів карнавальної поезики казки про Лиса Рейнеке.

Ключові слова: карнавал, анімалістична казка, амбівалентний образ, портретна лексика.

Vaprov S. Carnival Stylistic of the German Language Bestiary (as exemplified in Animalistic Fairy Tale about Reineke Fox).

The article is devoted to the animalistic fairy tale features represented for the first time from the point of carnival worldview reflected through specific kind of poetics – the Carnival poetics. The analysis of special literature, devoted to the problem of carnival science proved the absence of a common opinion among scientists in terms of solving this problem.

There are considered the works of the modern philologists W. Propp, S. Karpenko, N. Dusina, who explore a carnival discourse; there are defined approaches to the carnival aesthetics of fiction. It is characterized the main parameter of carnival discourse, for an example, a material and physical bottom, an interruption of binary oppositions, a familiar parole ...

The reference spheres «landscape», «body», «meal» are dominant in a fairy-tale. The names of personages contain in the morpheme structure word-formation formants that characterize the awkwardness of one personages and carnival self-will of others and specify on a carnival action. Events are depicted as absurd, they are saturated with alogisms, there are violations of ontological and cause-effect norms.

The factual material, that has been analyzed, proves fully the hypothesis of carnival origin and the carnival nature of German animalistic fairy tales. It is identified, that the stylistics of fairy tales contributes to implementation of comic modality and is aimed at the creation of carnival atmosphere in a literary work. The linguistic means of all language levels contribute to this process – beginning with portrait vocabulary, word-formative, phraseological if this is about the elements of language game and ending with